

הטיפול במת בחול ובחשבת

הופק ע"י ענף ההלכה

הרבענות הצבאית הראשית

**מוקד הקן הפתוח
עומד לרשותך בכל עת:
057-8175767**

מהדורה שנייה תשע"א

**עורק ראשי: רס"ן הרב מנחם פרל
עורק גרפי: יוגב ברדה
לכירורים, הארות והערות:
hagay47@idf.gov.il**

הקדמה

המלחמות האחרונות שידע עם ישראל יצרו שאלות הילכתיות חדשות גם בתחום הטיפול בחללים בשבת, כשהלמעשה קדמה להם המלחמה אותה מנהלת הרשות הפלסטינית ברחבי ארץ ישראל מאז תחילת שנת תשס"א.

אחד הנקודות המעוררות שאלות הילכתיות מעשיות, הינה שאלת פינוי חללים בשבת, בשגרה או בחירום, متى יש איסור בדבר, ומתי יש בו היתר או אפילו מצווה וחובה. לשאללה זו נלוות שאלות נוספות הקשורות למערכת הדיווחים, החל מרגע קביעת המות ועד למסירת הנוגעות למשפחה, לתהליכי הזיהוי של החלל ולטיפול בגופתו בכל השלבים.

מטרת מסך זה, לקבוע עקרונות הילכתיים ולהנחות על אופן הטיפול בחללים בשבת, בכל השלבים, את כל הנוגעים בסוגיה זו.

במהדורה חדשה זו נוסף פרק חדש שעוסק בטומאת כהן, וכייזד על רב צבאי שהוא כהן לפעול במקרים אלו.

ברכה,
הרבי איל קרימן, אל"ם
רבחות רמ"ח

תוכן

טיפול בחילל	3
עקרונות ההלכתיים כלליים	3
פירוט העקרונות ההלכתיים	5
הודעה למשפחה בשבת	5
הדיוח לחמ"ל נגעים	8
זיהוי החלל	10
נסיעה למקום האירוע	12
חזרה למקום האירוע	14
הציוויל הנחוון לטיפול בחילל	14
טلطול הגוף או חלקים ממנו	15
כללים ההלכתיים	15
פרשי ההלכה	16
ניקוי הגוף	21
זיהוי ורישום	23
פינוי חלל משדה הקרב בעת לחימה	23
הסתכנותות לצורך פינוי חללים	24
פינוי חללים בשבת שלא מחייב פיקוח נפש	25

טיפול בחלל

עקרונות ההלכתיים כלליים

א. הטיפול במת על כל מרכיביו, איןנו דוחה שבת במלאות האסורים מן התורה¹. כמו כן הטיפול ב"מת מצווה", כלומר מת המוטל בשדה ואין אחר שיטפל בו, אף שהטיפול בו ביום חול קודם לכל המצוות שבתורה, מכל מקום איןנו דוחה שבת², יומם וושאר איסוריהם³.

ב. המשנה ברורה⁴ הוסיף שادرבא כבוד המת מהייב שלא תחולל קדושת השבת או קדושות יום הכליפורים לצורך טיפול בתמות. ככלומר אין זו רק הלכה בהלכות שבת האוסרת חילול שבת ל咒וך המת, אלא גם הלכה השיכת להלכות כבוד המת,

[א] שבת קנא: בבריתא: רבנן שמעון בן גמליאל אומר תינוק בן יומו חי מחילין עליו את השבת. דוד מלך ירושאל מת, אין מחילין עליו את השבת. מקור הדברים בתוספתא שבת פ"ח ה"א, והובא גם במדרש בראשית רבה פ"ד פסקא יב, ובקהלת רבה פרשה ה, אות ז) פסקא ב. וכן שבת ל: שלח שלמה לבני מדראא: אבא מת ומוטל בחמה, וככלבים של בית אבא רעבים, מה עשה וכי: [ב] סנהדרין לה: שאלות דרב אחאי בראשית (שאלותא א-ז) שאלתה א ד"ה שאלתא דמחייבן, ספר אשכול (מהדור אויירבעך) הלכות טומאת כהנים עמוד 174, טורו או"ח סימן שא, שו"ת הרב"ש סימן תפ, שו"ח סימן תקכוג, משנה ברורה שם ס"ק יז: [ג] ראה במקורות שבဟURA הקודמת וכן בכיצעה. במשנה, ר' זעיר על הריער ביצה ו: [ד] יש לעזין, שאיסור טומאת כהן נדחה מפני מת מצווה – עיין שו"ע י"ד סימן שעוד, ואין כאן המקום לדין בכך: [ה] משנה ברורה, שם, Tosfot ב"ק ריש פא:

טומאת כהן	27
הקדמה	27
סוגי הטומאות	27
הכלכות	28
השתפפות בלוויה של חיל	28
להתקבר למת לצורך זיהוי	29
כניסה לספינה שיש בה מת (דין סוף טומאה לצאת)	29
涅געה בנשק וציריך של חיל	30
טישה במטוס, נסיעה ברכב שיש בו מת	30
רב צבאי כהן, המותר והאסור בטיפול בתמת	31

פירוט העקרונות ההלכתיים

הודעה למשפחה בשבת

1. רשות הצבאה מקפידות, למסור הודעה למשפחה בדרך אחרתית, על ידי צווחים שהוכשרו לכך, על מנת למנוע טראומה קשה מן המשפחה, ועל מנת להגישי (במקרה החורף) עזרה ראשונה, לאחד מבני המשפחה, שחש ברע או מתעלף ברגע קבלת המידעה. לצורך זה מוצאות רופא נושא ערצת עזרה ראשונה בחוליות המודיעינים של קצין העיר.

2. בשבת אסור לדבר על דברים המסבירים לאדם צער. כל שכן אסור להזכיר שמוות רעות בשבת. לכן מן הרואוי היה שהצבאה ינזור הודעה למשפחה חיל שנפטר או שנרג בשבת, עד ליצאת השבת⁵, בעיקר לאור האיסור ההלכתי להזכיר את צורכי ההלויה והקבורה בשבת.

3. ביום כשל חיל מצויד במכשיר סלולרי, ואנשי תקשורת מסקרים את הזירה בכל מקום ובכל זמן, והמידיע זורם במחירות, כמעט שלא ניתן ל"הקפיא" ידיעה על מות חיל עד ליצאת השבת, מבלי שהדבר יודע למשפחהו לא דרך רשות הצבאה. דבר זה מהיבב את הצבאה להזדרו במסירת הודעה למשפחה, כדי למונע הגעת המידיע למשפחה באופן בלתי מובוקר, דבר שיכלelogרום ל"התמוטטות" של בן משפחה, ללא שהיא רופא במחיצתו.

[ח] ע"פ ספר חסידים קי מהדר' מוגליות והובאו דבריו ב מג"א בהקדמה לסימן שז ובמשנה ברורה, שם סק"ג: [ט] מדרש משלי, יא ויליקוט שמעוני שם, שבורה אשת רב מאיר, מות שני בניינה בשבת, והעלימה זאת מעבילה עד למוצאי שבת:

המחיבת מניעה של חילול השבת עבورو, אפילו באיסורים קלים, שאילול נימוק זה יתרן והוא ניתנים לדחייה.

ג. למותה שהטיפול במת, אינו דוחה שבת ויום טוב, התירו חכמים מפני כבוד המת, לנקט בפעולות האסורות מדרבן, כגון טלטל גופת המת הנחשכת מוקצה⁶, (במגילות מסוימות), כפי שיפורט להלן.

ד. אסור ליודי לבקש מנכרי שיעשה עבورو מלאכה בשבת. עם זאת, מפני כבוד המת התירו לעתים להיעזר בשירותיו של הנכרי, כפי שיפורט להלן.

ה. על אף האמור, שאין הטיפול במת על כל שלביו, דוחה שבת ויום טוב, אם בנסיבות מהוות הטיפול במת, יש להיזהר שלא לעשותו גם כאשר הוא כרוך בנקיות פעולות האסורות מן התורה⁷. דוגמאות להיתר זה יפורטו להלן.

ו. לאור הנאמר לעיל, אפילו במקרים קשים מאוד, שבתם הרוגש הטבעי מניע אותנו לפעול לצורך הטיפול במת, יש להיזהר שלא לנקט בפעולות המנוגדות להלכה מפני קדושת השבת וקדושת יום טוב. אדרבא, יש בכוח שמרית השבת כהלכה, כדי לחזק את החילילים ואת המפקדים, ולהקנות להם חוסן נפשי גדול יותר, במצבים הקשים אליהם הם נקלעים.

[נ] שבת משנה קנא. קנא: שׁוּעַ אָוְחֵד סִימָן שִׁיא, ז: [ז] מכילתא דרכי ישמعال, ריש פרשת כי תשא, יומא פ"ח מ"ז, יומא פה:, רמב"ם שבת ב, ש"ע א"ח שכח, ב:

הענcket הטיפול. כסוע לדבריו כתוב בעל שות' צין אליעזר ע"פ מומחים חבר ורופא, שם נתיר חילול שבת ממשום החש גם על נזלה רגילה, שבהנחת טיפול זו, יכולוה ע"פ החש דרכך להקל שבת גם על ולטסוף כדי סכנה. ואך שבמנוחים רפואיים מוגדרת נזלה מהלה זיהומי, וכשהחוללה חלש מטבעו, עלולה להחטש פניה לגופו ולגרום לדלקת ריאות מסוכנת, בכל זאת הולכים מבחינה הלכתית אחר הרוב, כמו בשאר איסורים שבתורה, ואין הושיטים למייעוט זה, מכיוון שהחוללה זו בחזקת דבר שאינו מסוכן, וע"פ רוב אין בה סכנה. אמנם אם יוכה שלפנינו חוללה חלש בטבעו, וגופו נזלה לפתח סיבוכים יותר מאדם וగיל, או שלפנינו אדם שכבר עתה קיימים סימני התפשטות של המלה בגופו, ומומחה כבר נזוע בו יכבד עליו יוסכנו, או מותר סכנת נשות, ככלומר שחוללה זיהומי ושהחוללה כבר נזוע בו יכבד עליו יוסכנו, או מותר לחילל שבת על אדם זה גם כשהחדר ברוך בפועלות האסורתן מן התורה. הדברים הנ"ל מבוססים על דבריהם של גודלי האחראונים. הראשון שבשם הוא הבןין צין (סימן לו) שכותב, אף על גב שלל נקוט שאין לך דבר העומד בפני עצמו נשען, ואין הולכים בפקודה נשען אחר הרוב, זה דווקא ביש ודאי סכנת נשען פניו, כגון גונפל עליו הגל, אוزو וחושין למייעוטם ודמיעותם. אבל בשעתה אין כאן פקוח נשען, רק שיש להשתח סכנה ההאה, וזה אלילין בת רובה כמו לעניין אישורא.adam לא כן אין מותר ליריד לים ולצאת למודבר, שהם מהדברים שצרכיכם להודאות על שנייצולו, ואך מותר לכתה להיכנס לסכנה ולעבור על יונשמרותם מודר לנטשותיכם". אלל על רוחך, צין שבאותה שענה שהולך עדין אין סכנה, הולכים אחר הרוב. שני ושלישי לבנין צין הם החתום סופר (בתשובותיו יוז"ד סימן של) והנדוד בייהדות (מהה"ת תניא יוז"ד סימן ר"י) שכותבו, שם נקרא ספק נפשותם למצב שאין החוללה לפניו, שם אין תוהר כל מלاكت הרפואה בשבה, ובכלל זה שהתקף סמים ובשולם, הכתה כלאי איזטן להקotta, שמא יוזמן בשבת חוללה שהיא צריכה רציך להה. אומנם גם אם לא נחש למייעוט המזער, יוכל ללקות בליבו או למות, כחוואה מקבלת הדיעה שלא דרך צוותי המודיעים של קצין העיר, עדין יתכן שיש להרשות להורומים זקנים או הולי לבל, שמא צבאותם עשוי להיפגע קשה ברגע הגעתה "בשורה", ללא שיש רופא בהם יצטטם.

4. כיוון שהחשש הנ"ל הינו חשש רחוק מאוד, יש היתר להסייע את חוליות המודיעים לביית המשפחה על ידי הנג נקרי, בלבד.

[+] המציאות הנ"ל מעלה שאלת הלכתית קשה, האם מניעת הגעת המידע למשפחה באופן לא מבוקר, ובבקבוקה מניעת מקרה עילפון ואולי אף פטירה של אחד מבני המשפחה, מצדקה מסירת הוועדה מבוקרת, תוך כדי חילול שבת. כמובן, עד כמה יש לחוש לכך, שכן משפחה ימות או ילקה בליבו, בקבלו ידיה שכזו. ואם אכן יש לחוש לכך, אז עד כמה בכוחו רופא צמוד, למנוע מותה כתוצאה ממשמעת ה"בשורה". כאשרנו בוחנים סוגיה זו בכלים הלכתיים, ניתן לזכור שהכלל "אין הולכים בפקודה נשען אחר הרוב" – יש בו כדי להזכיר מסירת הוועדה למשפחה, גם כשהחדר ברוך בחילול שבת, היהות והושיטים גם למייעוט המזער. אך כלל זה מסת婢 שאינו מוחלט ווורף, שכן אחד מגודלי הפסיקים האחראונים (שות' צין אליעזר ח"ח סימן טח), בבאו לדין בכל זה, אסור למשל להדריק בשבת אוור במבואה אפל, בשל החשש שזקן או כושל יעבשו, ויפול ויסתכן. בדומה להאסר להפיל הומה בשבת, שההנדס קבע שאע"פ של פי רוב איננה עומדת לפול בשבת, אבל כמה אחוזים יש חשש שאוליין כן Tipol, ומילא אם באותו רגע יעבשו אנשים ויסתכו ע"י. כמו כן אסור הפסיקים למכות מוגע של מכונת שבת או לבות דור השמל בשבת, שע"פ רוב לא יתפוצץ אם ידולק כל השם, אבל יש חשש של מיעוט שאוליין כן יתפוצץ ואנשים יימצאו בקרבת מקום ייפגעו. בדוגמאות הללו ובודדות להם יש להתייחס אל ה"מייעוט" כמו שאינו ואין לחוש לו עד כדי מתן היתר להילל שבת בדברים האסוריים מן התורה. מאידך מצאננו לאחר מגודלי הפסיקים (אגודות משה או"ח סימן קכט) שהחיר לחילול שבת לנזורך אדם שמידת חומו, 37.9, ובתינוק אף 37.0, בעיקר מהחישש להידורות המצב הרפואי. אבל כנגדו כתוב היצץ אליעזר (שם) בוגע למחלה גוללה שאין בה כשלעצמה סכנה, כגון הצטננות הנגרות חום חלקי, אבל שום מחלת מיוחדת אין בה ורק אם נחשוש למייעוט, יכול להיות שבמניעת הטיפול הירוש, תביא מחלת זו וסבירו נסף של מחלת אחרת שבסיבותה לסכין, אבל ע"פ רוב מחלת רגילה ולא תביא שום סיכון אחר, גם אם מנע ממנה את הטיפול הנדרש לה – שאין להילל שבת באיסורי תורה

ועצם ההודעה למשפחה מותרת, כפי שנتاباور, מילא גם הזרויו (באופן שמשמעותו בסעיף 5) מותר, ומילא מותר גם לדוחה בטלפון שהוא לכל היותר איסור דרבנן, ויש לעשות זאת בשינוי.

2. יחד עם זאת יש לוודא, שההודעה הינה טלפונית בלבד, הן מצד המודיע, והן מצד מקבליו ההודעה בחמ"ל. דהיינו, אסור למודיע לחותם על טופס כל שהוא, או לשוחת פקס, וכמו כן יש לוודא שמדובר במקרה של טלפונים בלבד להודעה בחמ"ל, יזינו את הנתונים למחשב שהודלק מערב שבת, ולא ינהלו כל רישום בעט. אולם אם בכלל זאת נדרש למלא "תיק חיל" או יומן מבצעים וכדו' בכתב יד, בנוסף על הזנת הנתונים למחשב, יש לכתוב ב"עת שבת", ולעבור על הכתב במוצ"ש בעט וגיל.

3. למרות שהڌודעה הטלפוני מן הגורם המתפל בחלל לחמ"ל הנפנעים, עשוי לגרום לאחרים לעובר על איסורי תורה כגון גגון הגעה ברכב למשרד קצין העיר, רישום בעט וגיל וכיוצא"ב. מוחר ונitin להלות שהדבר יעשה בהיתר כगון שקיימת אפשרות שהמודיעים ייגעו למשרד קצין העיר ברגל, או שモונית עם נהג נכרי יאסוף מביתם, וכן שאנשי החמ"ל ירשמו בו"עת שבת" (ולשם כך חובה שימצא "עת שבת" בחמ"ל), יש לסמוך על הראשוניים הסוברים שמנני דרכי שלום התירו הכאים לעובר על איסור כל שיש אפשרות לתלות שלא יעשה איסור."

למשפחה בשבת עי"ז צוות מודיעים המושע ברכב הנהוג בידי נהג נכרי, יעשן זאת רשותות הצבא עי"ז נהג יהודי. ואם יטען מאן דהו, שאן הווי החיל שנפטר או שנחרג בגין חולה שאין בו סכנה, יש להשיב, שמדובר בודאי אינו פחוות מאותם המעצעריהם בימי הקור או בארץות הקורו, שהתייר לחם לוכרי להדריך מדרורה (שמירת שבת כהלכה פ"ל סעיף א): [יא] בגיטין סא. נחלה

הDIVOHO ל��ם"ל נפגעים

1. כדי שנינתן יהיה למסור הודעה על חיל למשפחה, נדרש שהגורם המתפל בחלל בשלב הראשון, קרי המפקד, קצין השלישות, או הרב, ידוח לגורמי השלישות על מות החייל, ויעביר להם את פרטיו. לצורך זה נדרש להזות את החלל, שכן עיכוב בזיהוי מעכב את מסירת ההודעה למשפחה. לכן, לאחר

נוסף לכך ישנו מרכיב נוסף מתוגדים יקרים סכיב בית המשפחה שעדיין לא נודע לה מוגדר האسن – דבר הגורם בהלה רכה בקשר משפחotta רבתה, באוטו רחוב או בנין, מחשש לגורל בנים המשותה בעצב, דבר שקרוב לוודאי יכול להימנע עי' הודעה מסודרת של קצין העיר. מחותפת לכך העודה שככל עוד שרשיות הצבא אין מודיעות על חיל בשבת, ו"פירושו" מידע זורמים בסביבת מגורי המשפחה דרכן עובי או רוחה וכדו', רובץ על המשפחה על וסבל נשפי קשה ממשוא, שאלוי יש בו גם כדי להביא לאיסיכון פיזי, מלחמת הספק אם הבן אכן חיל או לא. לבסוף מטרפה העודה, שבrama הצבאית לא התקבל על הדעת החחלטה שלא להודיע בשחת על נפלת הייל, שכן רוב האוכלוסייה במדינת ישראל, רווחה בהחלטה שכזו פגיעה מוסרית במשפחה החיל. ואך שבנסיבות שהחולו לעיל אין כדי להתריד חילול שבת במלאות האסונות מן התורה, היה והוא אכן מצב של פקוח ונפש ואך לא ספק פקוח נפש, אלא חשש ורק שלבבי פעול הכלל שהוליכים אחר הרוב, מכל מקום נודה על האמת, שה蟲ר במסורת ההודעה למשפחה, מהר ככל האפשר, הינו צורך גדול, שאינו פחוות מ对照检查ו של זהה שאין בו סכנה, שלגביז מותר לוור לנכרי, לעשותות מלאכה האסורה מן התורה (שו"ע סימן שכ"ז, י, משנה ברורה, שם ס"ק מו, שס"ק כה), עי"פ שיטת בעל העיתור (ברמ"א סימן רעו, ב), שמותר לומר לנכרי משנה ברורה סימן שכ, ס"ק א, והרחיב את גדרות חולה שאין בו סכנה למי שלחה בכל גופו או מי שכוاب לו מאוד). זהה יש לזכור מה שכח המשנה ברורה (סימן שס"ק כה), עי"פ שיטת בעל העיתור (ברמ"א סימן רעו, ב), שמותר לומר לנכרי לפחות עירוב שנטקלקל בשבת עי"פ שהדבר דרכן באיסור תורה, כדי למנוע מכשול מהרבים שיטלטו בכומליות. ובנדון דין אם לא תثير הרכנות הצבאית, להודיע

1. אם יש צורך בהשעת החלל למתקן זיהוי, ייעשה הדבר על ידי נהג נכרי.
2. זיהוי ממוחשב על ידי טביעה אצבע, יש להתיר לעשות בשינויו, מחשש לכך שהסורך שבאמצעותו מתבצעת הבדיקה מדליק נורת להט.
3. זיהוי באמצעות צילומי שניינים, אין לבצע בשבת ע"י יהודי, משום חשש איסור תורה של כותבי>.
4. זיהוי המתבצע באופן יدني ולא ממוחשב יש להתיר לעשותו בשינויו, משום שהחתמת אצבע החלל בדיו אסורה לדעת חלק מהפוסקים משום רושם>.
5. אם ניתן לבצע את הזיהוי הממוחשב בשיטה, על ידי נטילת טביעה אצבעות, באמצעות איש הרבנות הצבאית, יש להקל כנ"ל, דהיינו שנגה נכרי יסייע למקומם האירוע, והוא יבצע את הבדיקה באמצעות הסורך בשינויו.
6. לאחר הזיהוי אין למלא טפסים שבהם מסקנות הזיהוי, ולכן גם אם זהה החלל בדרך המותרת, יש לדוח על כל בטלפון באופן שנזכר לעיל.

[יב] עיין שש"כ נז, בו וbulkוט יוסף מלאכת כתוב שם, סעיף יד. בנוידון דירוג, אין די רק בצילומים, אלא יש צורך גם ביפוי חומרים. לכן, גם הסכורות שבצללים עצמן אין איסור תורה, משום שהכתב אינו מתקיים, נראה שבדידן כשםפתחים את התמונה ומכופפים אותה, יש בכך איסור תורה: [יג] שווית ז肯 אהרון ח'ב סימן יג, שוויית שבת הלוי ח'א סימן קיד:

זיהוי החלל

עיכוב בזיהוי החלל מעכב את מסירת ההודעה למשפחה. לכן, כאשר ידוע מי החלל (למשל: ידוע מי אנשי צוות הרק"מ הפגוע) וכל שכן כאשר ניתן להזות את החיליל על פי היכרות אישית, די בכך כדי למסור הודעה טלפונית לחמ"ל הנפגעים.

כאשר לא ידוע מיהו החלל, אך ידוע שהוא שייך לכח שפגע, וישנה סבירות שהוא שייך לפני המשפחה תדע על נפילתו דרך רשות הצבא, וגופתו נפגעה באופן שלא ניתן להזותה על פי היכרות אישית, אלא רק בעזרת טביעה אצבעות או בעזרת צילומי שניינים וכדומה, יש לפעול כדלהלן:

הראשונים, בוגריו להיתר שבמננה להשאל לחשודה על השביעית, נפה וכברה ריחיים ונגר. לדעת ר"ת (בספר הישור סימן קכ, ובגיטין, שם בתורה"ה משאלת) נדחה איסור "לפני עיור" מפני דרכי שלום, גם כאשר אפשר לתלות שלא יעשה איסורה. אך לדעת שאר הראשונים נדחה איסור "לפני עיור" מפני דרכי שלום, רק כשהאפשר לתלות שלא יעשה איסור, ועל שיטות אלו ניתן לסמוך גם בנדר"ד. נוסף על כך יש לצרף את דעתו האחרונים: מכמת לדוד, בית יהודה, הובאו בשדי חמץ מערצת לפני עיורו שלדעתם אין איסור "לפני עיור" באמירה גרידא, אלא כעשה מה שגון נתינה כס זן לנור, בעוד שמסורת היהודת לחמ"ל נפצעים אינה נחשבת מעשה. נוסף לכך כאן על איסור "מעסיע" שהינו מדרבן, ולא על איסור דוארייה של "לפני עיור", שכן אם הרבה לא ייותו קצין השלישות או המפקד ידועה, (עוין בקדושיםך דף עא בטור"ה אבל), ולשיטת הש"ץ (יר"ד סימן קנא סק"ג) אין איסור לסיע ליהודי העובר עבירה במויר, ושמרושים בדרכיו שכן חיוב להפריש יהורי מומר מעבירה ללא חילוק בין שוגג למוציא. בשות"ת בחיצים בד גברור (ח"א עמ' 66) האריך להבא סברות נוספת:

נוספות שiciesות גם בנדונו:

יזוא חוץ לתחום שבת¹⁹.

3. באירוע רבי נפגעים (שלא בשטח אויב), גם אם הפצועים פנו מן המקום אך גופות וחקלקי גופות פזורות בשטח, ובני אדם המתחללים במקומות האירוע, יכולים להתעלף ולהסתכן ממראות

שניתן להתריר אמייה לנכרי רك ביחס להזאה מרשות לרשות, אבל לא במל吸收 הדאויריתא אחרה.

להלכה כתוב הרמ"א (סימן שיא, ב), שיש מתחייב לטלטל המשנה ברורה (שם, ס"ק יב) הבהיר מחלוקת את המת ע"י אין יהודי. אחריםinos (בין המג"א לאלאחו רבא) האם לדינה מקבלים קולא ז. ודבריו לא ברור אם המקלים מתירים כל ייסור תורה ע"י לנכרי כedula תיראמ. ואשמא מתרים רק והזאה מרשות לרשות כedula הגמ"י. ניתן להבחין שהדעה המקלה מתירה כל אישור תורה ויש לכך מסדר נימוקים, שבנידון דינן גם המתחבירים יודו להקל.

באשר לשאלת השניה – ניתן לסמוך בויה על בעל העיטור. עם זאת, יש שהעירו שה夷יטור התיר חוללו שבת על ידי לנכרי רק לצורך מצווה דשבת, ולא לצורך מצווה אחרת כגון מצווה קבורה. אומנם אחריםinos רבים הבינו את דעת בעל העיטור שמתיר אמריה לנכרי בכל מצווה עוברת:

[טו] ש"ע ע"ח סימן תוו, א) שהחיר לצאת החוץ לתחים הנכריין הביר עבדין חז"ע להלך בין בכבוד הבריות שמתיר יציאה מהתחום, לבין כבוד המת שאינו מתיר זאת, וסימן שהדבר ציריך הכרע. בקונטרס טיפול בחוללים לאברכי צאנז שאלה ח, כתבו בפשטות שאסור לצאת החוץ לתחים, וכן נכתב בהנחות הוועד ארצי של רבינו זק"א פרק ב

סעיף 6. אולם לענין ר' יש לסמוך בנידון זה על דעת הרמב"ם (בתשובה סיון ר' סיון איסור תחומיין מדאויריתא, במקומות שאיןו ושות הרבים דאויריתא, ומילא ברוב המקרים יש להתריר יציאה החוץ לתחים ע"י נהג גוי. ומדין "מחנה" יש להתריר לדעת הגו"ש גוון במסhib מלחהה (וז"א סימן ד), לצאת החוץ לתחים להפחות עד י"ב מיל לצורך מצווה, ע"פ הרשב"א בעבודת הקודש, בגין עירובי תחומיין (סימן א). אמונם אפשר שכאשר הנשייה מהמציעת בכibus מהיר, יש להחמיר ולדוחן את הכתיב כשרות הרבים, וכמילא לאסור את היציאה החוץ לתחים. אך גם בזה ישן שיטת מקילות, שאין כאן המקום לפרטם:

ניסיעה במקום האירוע

1. מותר לצאת לאזרע האירוע לצורך הצלה נפשות. לכן אם ע"פ המידע שביד הרב או בידי אנשי צוות הסריקה, מדורב באירוע פועל, והיינו שעדין פורמים נגעים בזירה, או אפילו אם יש ספק בדבר, והרב או אנשי צוות הסריקה יכולים להגיש עזרה ראשונה לפצועים, וכל שכן אם הם מוכשרים לכך, רישאים הם להגיע למקום האירוע, אף אם ההגעה כרוכה באיסורי תורה²⁰.

2. מותר לרב או לצוות הסריקה לצאת לאזרע האירוע ברכבת שנוהג בו גו"ץ. כשהנהג לנכרי מותר להצטרכף לרכב אף אם הוא

[יד] הנחה פשוטה היא, שモثر לחול שבת לצורך פיקוח נפש. עם זאת, חילול שבת מותר רק אם המחולל אכן מסוגל להגישי עזרה. מכאן העיר הרב אבינו שהייתו הנל קיימים, רק אם במקום האירוע חסרים חובשים ומגייש עזרה ראשונה. אך כאשר יש במקום צוותי הצלחה ורבים, אין יותר לחול שבת כדי להגיע למקום האירוע. אומנם הוא מעלה אפשרות להתריר מדין "לאו מכל אדם זוכה להתרפהות", אך לאחר שהאריך הרבה, ועמד על מחלוקת הרاشונים בשאלת האם דין זה התריר לחול שבת כלל פקוח נפש, או שהוא מודרך על חובה בעלמא, שאינה מדין פיקוח נפש הרגיל, הוא מסכם: "מכל זה הנני חורר על הראשונות, לאמור – והייתו של מגישי עזרה ראשונה נכוון, רק כאשר אין מטפלים אחרים, אבל כאשר יש מטפלים אחרים, אני רואה כל צד של חירום": [טו] הפסיקים דנו בהקשר זה, בשתי שאלות: א. האם כבוד המת מתיר אמריה לנכרי שבשת (ביז"ט ודאי מותר). ב. האם הטיפול בתמת נידון כ"מצווה רבה", אשר בשעת דוחק יש לסמוך לגביה על דעת בעל העיטור, המתר לחול שבת אף במל吸收 הדאויריתא על ידי לנכרי. באשר לשאלת הרשונה נחלקו בכך הראשונים, מבואר בבית יוסף (סימן שיא), ושלש שיטות בדבר. א. הריאם סבור שככל צרכי המת ונשימים ע"י נכרים בששת. ב. ובינו ברוך סבור שמותר לעשות מלאכה דאויריתא ע"י לנכרי רק ביום טוב, אך לא בששת (ועיין בחות"ס ח"א סימן סא בביאור הבדיקה בין שבת ליום טב). ג. ההגהות מיימוניות כתובות

- ה. בד חתון בגודלים שונים.
ו. חותמים חתוכים לשירות השקיות.
- הערה:** הפץ מוקצה שהינן חלק מערכות הרוב, ילקחו ביחד עם הציגור המותר בטلطול באוטו תרמילי¹.
2. מותר לנוקות את מקום הארווע בשפטכליי, ולכן הוא מותר בטلطול. כמו כן מותר להשתמש בכלים שמלאכיהם לאיסור, מברג וכדו', היוות וזהו טلطול לצורך גופו, ולהביא הממצאים לקבורה לאחר השבת.

טلطול הגוף או חלקים ממנו כללים הלכתיים

1. כאמור לעיל, מות בשbeta הוא מוקצה².
2. חז"ל קבעו, שמן כבודו של מת, ומפני כבוד החיה המתבצע במת המוטל בינהם³, מותר לטلطל את המת בשינוי, דהיינו בטلطול מן הצד⁴ או בהנחת הפץ שאנו מוקצה על הגוף⁵.

[כא] מדין "אגדר כל' שמייה אגד": [כב] ניקוי הביבש איינו ממשוה גומחות. מותר לנוקות גם קיר מחלקיبشر, היות שוגם אם יש בו מה שמוס ממחק – והוא פסיק רישא דלא נחיה ליה, אסור מדרבנן ובאופן שכוח התירו: [כג] שבת קנא, וש"ע סימן שיא פרטיו דין ובזה: [כד] משנ"ב שיא, ז, שעשו להיות הבדל בין טلطול מפני כבוד החיים, שמותר רק אם המת כבר הסריה, ובין טلطול מפני כבוד המת, שמותר אף אם המת עודר להסריה. להלבה, הכריעו המשנ"ב ורב הפסוקים להקל, שמותר לטلطל את המת בודרכם המותרים אף אם הוא עומד להסריה, אף שעדרין לא הסריה ממש: [כה] טلطול מן הצד הוא טلطול בלבד נגעה ישירה במת, הפיכת המת למיטה בל' לגעת בו ישירות: [כו] המשנ"ב (שיא, ב, על פי דבריו הראשוניים) מסביר, שהיור זה

אלו, מותר להגיע למקום גם עם נהג יהודי, (כשאין נהג נכרי), כדי לטפל באיסוף הגוף⁶.

חוורה מקום הארץ

1. אין היתר לעبور על איסור תורה בחוורה מזירות הארץ, אך מותר לחזור עמו וככז שחוורה בהיתר בטחוני.
2. כאשר לא ניתן לחזור רגילה, למשל כשמדובר רב, ויש זמן רב עד מוצאי שבת, מותר לחזור עם נהג נכרי, ובפרט אם ההשאות במקום כרוכה בביטול עונג שבת⁷.
3. מותר לחזור באיסור תורה, רק כאשר ההשאות במקום הארץ כרוכה בסכנות נששות, וגם אז היתר החזרה הינו עד למקום הקרוב ביותר שבו חלה הסכנה⁸.
4. ביום טוב מותר לחזור עם נהג יהודי (אם לא מצוי נהג גוי), היהות שלרוב ככל הפסוקים נהיגה ברובם ביר"ט אסורה מדרבנן, וחזרה מהצלה התורה ע"י נהג גוי לרוב הפסוקים⁹.

הציגור הנחוץ לטיפול בחלל

1. יש להכין מערב שבת פריטי ציוד הנחוצים לטיפול בחלים:
א. שקיות ניילון בגודלים שונים.
ב. כפפות.
ג. סכין לצורך שימוש המותר בשbeta.
ד. שימוש.

[ז] עילפנן חשב פוקה נפש, כמבואר בהגבות מיימוניות (הלכות שביתת העשור פ"ב ה"ד): [יח] עירובין מד ע"ב: [יט] שם: [כ] מנחת שלמה סימן ז:

וכדומה), וכל שכן אם מדובר בדם הנפש, ככלומר בדם שיצא בעשע מיתה, שטעון קבורה.

2. אדם שנפטר ובגדיו עליו - מותר לטלטלו אגב בגדיו¹. עם זאת, אם מדובר על חלל, שעתידים לקוברו בגדיו² - אין הם מחרירים לטלטלו, ויש להניח דבר היתר אחר כגון כפפה נקייה וככדו³.

3. יש להניח את דבר היתר על המיטה שעליה נמצא המת, ולא על המיטה עצמה, מפני כבוד המת⁴. אם אין אפשרות להניח את דבר היתר על המיטה, כגון אם רוצחים לטלטל את אחד מאבריו של המת⁵, ניתן להניח את דבר היתר על המת ממש.

4. אם יש צורך בדבר מותר להכניס את המת לשקית ניילון, כנהוג ביום חול היות וזהו כבודו וזהי דרך שמירתו⁶. את שkitת הניילון

[לפ' שו"עシア, ועיי"ש בבה"ל שפקפק בהיתר זה, והותירו בצריך עין, אמן, עיין גשר החיים לגויים טיקוצ'ינסקי, פרק ה סעיף ה אשר ב, שללהכה סומכים על היתר זה, וכן כתוב הרב אבידן (בහURA לשאלת ה-ה) בשם הגריש"א, ועיי"ש שהביא בשם הגריש"ז אשלילת קטן המונח על ההרגו רואין כביר או תינוק המתירם את הטלטלות, ועיין קשיי מלוחמה ח"ה סימן כה: [לג] מבואר בבית יוסף ובבית חדש, יורה דעה סימן שד. ועיין קשיי מלוחמה ח"ה סימן כה: [לד] כן עלוה מדברי הבה"לシア, ד"ה יש מי שאומר, וכן כתוב בקשרי מלוחמה ה, מסקנות מסעיף כה, סעיף ז: [לה] גשר החיים לגויים טיקוצ'ינסקי, פרק ה סעיף ה אותן ב: [לו] אם הונח כביר או תינוק על הגוף עצמה, מותר לטלטל כל אחד מאבריה (בית יוסף סימן שיא על פי המורדי, ונראה שגם דעת הרבא"ה), ויש מהמירים בכך (אליה רבבה שם, ועיין במחדיר על התוור): [לו] קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א, פרק ה סעיף 1. הרב אבידן (בהURA לתשובה ד, סעיף ב) מפרק

3. אם פרצה דלקה, ויש חשש שהגוף תשרף, יש לטלטלת על ידי הנחת חפץ שאיןו מוקצה על הגוף (כircular או תינוק) או בטיטול מן הצד. אולם, אם אין אפשרות לעשות זאת - ניתן לטלטל את הגוף כרגיל⁷.

4. אם זוקם למקום שבו נמצאת הגוף (כגון שחילילים לא יכולים לישון בחדרם משום שהגוף שם) - מותר לטלטלת בטיטול מן הצד⁸.

5. במקרים של פגיעה בכבוד הכרויות כנ"ל, מותר להוציא את הגוף גם מרשות היחיד או מרשות הרבים לכרכלית⁹.

6. מותר לטלטל חפצים שונים לצורך הטיפול במת, כגון ש מכאה לכיסתו בה וככדו¹⁰.

פרטי ההלכות

1. לרמות שמעיקר הדין מותר לנוקות את הגוף מכתחמי דם וכדרו' שעליה, כדי שלא תהא מוטלת בזוויה¹¹, למשה אין לעשות זאת, היהות ופעולה זו עשויה להיות כרוכה באיסור תורה (סחיטה

של הטלטל המת באמצעות כircular או תינוק מבוסס על כך שפעולות הטלטל מתייחסת, למעשה, לדבר היתר, ולא לדבר האיסור, ולפיכך היא מותרת: [כח] שו"עシア, ועיי"ש, שהמחבר מדגיש שההיתר לטלטל בלבד כיCircular או תינוק הוא דווקא בדילוקה, אך כשהחמת מוטל בחמה - אם אין Circular או תינוק לא יטלטלוهو כלל: [כט] שו"קシア, א. יש מן הראשונים שהתרינו להוציא את הגוף אף מרשות היחיד לושות הרבים, והשולchan ערוך הביא דעה זו בשם "יש מי שמתיר", אך עיין במשניב (שיא, ס"ק י), שקבע שאין להקל בכך: [ל] ממש שפטוקים להלה ניטל אף לדבר שאינו ניטל - שו"ע סי, ו: [לא] שו"עシア, ג, שש"כ סה, ט:

המת ובהיתר עגוננות²².

7. אברים בגודל יותר מכוחם המונחים על עצם - מותר להורידם בשbeta, אם אין אפשרות להורידם לאחר השbeta²³. אם הם פחות מכוחם, מהדר ואין טעונים כבורה, אין להורידם. אך אם נחוצים חלקים אלו לזרחי, על מנת למנוע מצב של עגונה, מותר²⁴.

8. אם חלקו הגופה מונחים על דבר מוקצה אחר - מותר להורידם²⁵. וכן מותר לטלטל חפציו מוקצתה, כדי להציג חלקו נפטר שתחתיו, ואם אפשר יש להניאו דבר המותר על המוקצתה לפני הזוויתו²⁶.

להכניות לשquitת נילון: [מכ] הרוב זילברשטיין שם: [מן] השו"ע (שלו), ובמשנ"ב שם ס' קג כתוב, שההורדה חפצים מהאלין אסורה ממש שימוש בו. עם זאת, הרוב זילברשטיין (שאלת ט) כתוב, שגם יש בכח כבוד המת מותר להוריד את החלקים, וב└בדר שייזהר לא לתלוש. הרוב אבידן חולק על קולא זו, וגם בדיוני טיפול במתה של אמא, שאלת כ"ז, כחbor לאstor: [מן] להציג מעיון נשבח קצית פקוח נפש, כմבוואר בשווית שבות יעקב (ח"א סימן יד) ויעין גם ב"אוצרות יוסף" – קונטרס עגונה למחררי עגנה לרש"י ענגי'ל שצין לרשי"י ביבמות (קכב) שכחוב: הכי נמי בשעת הסכנה דמייא, שאם לא תחאמין להה, לא תמצא אחר ותשבע עגונה. ע"כ. כלומר, אין הכוונה שזו סכנת נפשות, אלא שבעת הסכנה סומכים על עדות פועטה: [מה] אם החלקים מונחים על כליל שלאלכתו לאיסורו (כגון תא טלפון וכדו') מותר להורידם מעיקර הדין, שהרי אף אם מטלטל את הכליה תוך כדי ההורדה, ניתן להציגו כצורך גופו ומוקומו – דיני טיפול במת צאנין, שאלת גג. ועיי"ש, שימושה התירוץ להוריד את החלקי הגופה אף ממקומות אחרים (כגון אבנים וכדו'), שכן מוקצתה מחמת גוףו, וב└בדר שייזהר לא לטלטל את המוקצתה: [מו] שם שהתרitorio לצדר אבנים בבית הכסא מסוים בכדור הברויר, עיין סוף סימן שח בעניין טלטל גוף של רועי לחוץ ולהחזרו. ויעין שם במג"א ובלבושי שרדר:

מותר לקשרו באזיקון²⁷; ויש הממחירים לקשרו דווקא בחותם וקשר עניבחה²⁸.

5. מותר לטלטל חלקו גופות על ידי דבר הither. אם אין אפשרות לטלטל בדרך זו, מותר לטלטלם אף בלי דבר הither, ולהכניסם לשquitת נילון²⁹.

6. מותר לטלטל חלקו גופות, אף אם הם קטנים ביותר, וב└בקר כשיש חשש משפחות הנפגעים או חילוקים וחילוות שבמחנה, שיבואו לירית האירוע יבחןנו בחלקים, ויבאוו לחודה או לעילוף³⁰. כמו כן, מותר לטלטל חלקו גופה אם הם יסייעו בזיהוי

בדין זה, וכותב שאע"פ שהמנג להכניות את המת לשquitת נילון, אין זה אומר שאם לא נכניות להוכחה הוא יברא ידי בזיהון, ומילא יש בדבר טלטו שלא לצורך: [לח] טיפול במת צאנין, שאלה טז. כי זה לכל הייתוד הידוק האסור מדברנן וש מקלים לוגמרי: [לט] קובץ הנחות של ועד רבני זק"א, פרק ה סעיף 3 סעיף 2. אמם, עי"ש שכובו שבעת הדחק ובמייה ואין עזה אהרת, ניתן להשתמש באזוקן: [מן] הרוב זילברשטיין, א 1: [מן] התוספות יוט (פ"י שבת מ"ה) כתוב, שרך כוית מת צרך כבורה ואפשר שפחות מכוחות אין מצואה לקבורה. ובמשנה למילך (סוף הלכות אбел) כתוב, שאין חיזוק קבורה על כוית, והמנחת חינך מקרים דברי התומייט. ומסתבר שגם חלקו גופות הטעונים קבורה כגון כוית, יש להעלה ממותר לטלטלם בשbeta, ואין בהם איסור מוקצתה. יעוזן בספר מעבר יבוק שפתה וננות (פ"כ"ה עמוד רט) שכחוב, צידר להזהר שיהיו כל אבריו עמו בקבבי, ובפרט ווותם שאין להם חיליפין. הג"מ שטרנבורג והגוראי פישר נחילקו האם יש הייתוד לטלטל חלקם הקטנים מכוחם, שאין בהם מצאות קבורה. ובוחנויות של ועד רבני זק"א (פרק ד, סעיפים 4-5) כתבו להתיר טלטל של כל אבר הניכר שהוא של אדם, מפני בזין המת. אולם, אם אין ניכר שהaber שיך לאדם, הורה הגריש"א לכשוחו באדמה או בש מכיה, ולא לטלטלו

13. רכב הנושא בהיתר (כגון רכב צבאי החוזר לבסיס), וברורו שהוא לא ירבה בנסיעה או בעצרות וכדו' - מותר להניה בו את הגוף ולהסעה מהשתחוויה.

נקוי הזרה

1. כאמור לעיל, מותר לאסוף חלקי גופות קטנים מאד. עם זאת, אם החלקים פורמים, יש להש שהתקף חרודה או לההעפלה של

אנשים שיגעו למקום - ניתן לאוספם לשקית ניילון²¹.

2. דם הנפש שיצא בשעת המיתה טוון קבורה אם יש בו שימוש רפואי²².

3. דם השפוך במקום מושצף - מותר לנגבו במגביו.

יששה זאת מישחו אחר, גם אם איןנו מזוכן, כך שאין כאן איסור "לפni עיור", אלא לכל היותר מסיע דרבנן. כענין זה מזכיר במשנה ברורה (סימן תקכו ס'ק ל), בדבר קבורן המסוכר לקבור אלא אם יתנו לו כסף מזומן ביום טוב שני,ఆע"ג שעבירה בירוי, יש לקבורים ליתן לו,ఆע"פ שמיכאליםותו: [נא] קשיי מלחה,ח"ה סכום לסתמן נב, עניין 3:

1: [נא] יעוץ בקשיש מלחהה (ח"ה סימן כד) שדים אודם ציריך קבורה. ונאמר באיכה רבה דיא. ומזכיר בירומו שקבע דם המלך יאשיהו שכחוב ויקבור אותו בקבורות אבותיהם, וכי בכתמה קבורות נקבור? אלא מפני שהיה קובר כל רביית דם לעצמה. ויעזין בחולין עב ובשבת לא. ובספר חז"ק בית יהודה (סימן צה) כתוב הרוג הנקי במלבושים, כמו שנמצאה, משומם וביבית דם שייצא. ובמהרש"ס (ח"ד קיב) כתוב, שאפלו הדם שיוצא אחר מוות ציריך קבורה. ונאמר שפכו דםם כיں סכיבות יורשלים ואין קובר. גם בניו הרוגו ומונעליו המלוכלכים בדם, עריכים קבורה. ומעשה בניי ובינו אפרומים, שהביאו הרוגו ובירקשו קרוביו לחולין מנעליו, ומיחחה בהם ובירנו אפרומים לעשותו שם דבר. והב"ה (סימן שס) הביאו שני טעמיים: א. להעלות חימה. ב. דחישין שם נמצא דם בגדיי ובמנעליו. ועיין בכלבו (אבלים דף קפ"ר):

[נד]²¹ עיין ש"כ פcg סעיף ז:

9. מותר לטלטל את חלקו הגופות בכרמלית שאין בה עירוב אפילו יותר מ"א אמרות²³. עם זאת, אסור לטלטל את המת בראשות הרביטם²⁴.

10. אם יש צורך להוציא את הגוף מרשות היחיד לרשות הרבים - מותר לעשותו זאת על ידי גוי.

11. מקום צורן גדול, וכשאן אפשרות למנוע את ביון המת בדרך אחרת, מותר להטיסו לתהנת האיסוף הקרוובה על ידי גויש.

12. הסעת המת על ידי יהודי אסורה בכל מקרה. אם יש לחוש שהמשמש תיקוד על המת או שהガשם ירד עליו, ואין מקום מסטור חילפי, מותר להעלותו לאമבולנס, ואין צורך להתחשב במה שייהודי יסייעו באיסור למתהן חיללים או למכוון הפתולוג. אך ראוי לומר למפקד האחורי, שהכנסת הגוף לרכב נעשית לצורך שמירתה ולא לשם הסעתה?

[מצ]²⁵ דיני טיפול במת צאנז, שאלת ז: [מתק]²⁶ קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א פרק ד סעיף 6. הרוב ולברטשטיין (תשובה ה-ה) הסתפק האם יש להתרIOR אף בראשות הרביטם טלטל פחות מ"ד אמרות, ולא הכריע בדבר. יתכן, שיש מקום להקל אם מטלטלים את המת דרך מקום פטור, או אם מכנים ליקוריות את המת בצווחה חלקית, ולאחר מכן את כולו: [מט]²⁷ קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א, פרק ד סעיף 7. אכן, נראה שבמקרה זה בוד ליעזר רק גוי מערב שבת, וכך שיפעל בשבת "אודעתא דנפשיה", ולא יהיה צורך לבקש ממנו בפירוש: [ナ]²⁸ בשווית חת"ס (יר"ז סימן שלח) דין ברופא כהן שקיבל על עצמו מניע לאשר את כל ממי העיר. מניע זה האסור להניאן, אבל כינוי שרוואה זה אינו מקפיד על ההלכה, ואין אפשרות אנשי העיר להעביזו מתפקידו, לבגיהם נחשב המת כמת מצואה ומותר לקרא לרופא כהן זה. בן גנוד"ד של הרוב לדאג לשמרות הגוף, כדי, ואם מפקד אינו שומע בקהל הרוב, וכן ביד הרוב למונע מהשעת המת, אין המת אשם בכך והוא רשאי ללבוד הרואין לו. ועוד, אם הרוב לא יארוז את הגוף,

- זיהוי ורישום**
1. פעולות לזריזו המת שיש בהם איסורי תורה, אינם מתיירות חילול שבת, ואפילו אם כהוואה מכך תיוותר אשתו עגונה^א.
  2. קבלת עדות על זהותו של הנפטר אסורה מדרובנן, ויש שחתירוה במקום צורך גודלי^ב. לצורך זה יש להתרן לקבל עדות שלא בצוות בית דין, ולאחר השבת להעיד בבית דין, כדי עד מפני עדר.

בינוי חلل משדה הקרב בעת לחיימה

על אף האמור לעיל, שאין לחיל שבת באיסור תורה על מנת להביא מה (אפילו "מת מצווה") לקובורה, אם במצבה מהוות הטיפול בחיל גורם בפיקוח נפש, אז בטלים כל האיסורים ההלכתיים, ומותר לפנוטה חלל בשבת, גם כשהדבר כרוך בעשיית מלאכות האסורות מן התורה, וככלහן:

1. אם השארת החלל או חלקו גופתו בשטח, עלילה לפגוע ביכולת הלוחמים להלחם כאשרם רואים את החללי.
2. כשקיים חשש שהחלל או חלקו גופתו יגיעו לידי האויב, יש פנותו אל מקום שבו לא קיים החשש הנ"ל^כ.

[א] קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א, פרק ו סעיף 1: [סב] שוחת שבת יעקב חלק א סימן זד, "הצבא כהלה" פרק כ סעיף טו. ועיין עוד ב"דרכי הסדר", פרק י' סעיף ה, ובתחומן ה במאמרו של הרוב גדר נבון: "פינוי חלים בשבת": [סג] מшиб מלכמתה ח"ב סימן קי: [סד] שם, נמיוקה: שהאויב משתמש בחול להפעלת לחץ למילוי דרישותיו, ואין זה שנה מנוגעת נפילת נשך בידי האויב:

4. בשעת הצורך לאסוף את הדם בסמרtotot, אך ייזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה^ד.
5. מותר לכוסות דם השפוך על הכביש או על הרצפה בעפר שהוכן לכך מבעוד יומי ולאוספו אחריו השבת. עם זאת, אם הדם שפוך על אדם, אין לכוסתו בחול או בעפר, משוש אשובי גומות^ה.
6. אסור לטלטל חפצי מוקצה המזויים בזירה. עם זאת, אם מדובר על חפצים יקרים ערך, או על חפצים המשמשים בזיהוי החללי^ו, נראה שמותר לטלטלם בטלטלם מן הצד או על ידי הנחת דבר היתר עליהם^ז.
7. בגדים המגואלים בדם - מותר לאוספם^ח.

[נה] דיני טיפול במות צאנו, שאלה כ, הרב אבידן בהערתו לשאלת ח' בשם הגירש^{יא}: הרוב זילברשטיין (שאלת ח) כתב, שם יש מקום ורביעית דם - חוכה לאוספו, כדי שאפשר יהיה לקיים בו מצוות קבורה. בדיון טיפול במות אנונין, שאלה ז' כתוב שעדרי להתחמק מכך אם נתה, אלא אם כן ברור מיל לשל ספק שרם שבמקרים הוא דם הנפש. הרוב אבידן העיר, שגם אם יש מצוות קבורה ברוביעית דם, לא ברור שיש בה ביזוי למת, ועל כן יש לפkap בhitore לטלטה, וכןור בצ"ע: [נ] קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א, פרק ז סעיף 3, על פי שו"ע שח, לח: [נ] שם: [נה] קובץ הנחיות של ועד רבני זק"א, פרק ו סעיף 4: [נת] קשיי מלחמה, ח"ה סימן כה סעיף ו. ועיי"ש, שיש המתיירים לטלטל אף בILI דבר היתר במקום הפסד מרווחה: [ס] הרב זילברשטיין, שאלה יג. נמיוקו של הרב זילברשטיין מתויש מאיד: "ויאין הבגדים מוקצת, כיון שאפשר לשוטפים ולקבורו את המתים". הרוב אבידן השיג על הדבר, ונראה שלדעתו אין היה לאסוף את הבגדים המגואלים בדם, אלא אם כן יש בכך צורך חשוב של כבוד המת, או החש בהלה של קרוביו המשפחה שיגיעו למקום. הגורא נבנצל העיר שיש להתרן כדי דם המת שיש בו רביעית:

טיפול בחلل

מזהר, הרי שביחס לפסק סכנה, חוזרים גם למייעוט היסכונים⁵⁰, ואפילו בכמה וכמה ספיקות⁵¹.

2. לאחר האמור לעיל, מצות הבאת יהודי לקבורה, וכל שכן הבאת חלקי גופה לקבורה, אינם מתיירים סיכון חי אדם, גם אם כתוצאה לכך לא יבוא לקבורה. אולם בשעת לחימה, רשות הדרג המחליט להוציא על החלין חל ופינויו משדה הקרב, גם כשהדבר כרוך בסיכון גדול למחלצים, למשל במקרים שיש לחוש שלא פינוי החלל יוצר מצב של פקוח נפש, כגון אחד мало המפורטים לעיל.

3. פינוי חלל תוך כדי סיון גדול מותנה בתנאים הר"ם:

א. באישור ותיאום הדרוג המבצעי האחראי.

ב. ניקיטת כל האמצעים למניעת הסכנה או להפחיתה, כגון: בעת הצורך, יציאה בלויין כח לווחם, ליווי כח הנדי באיזור החשוד במיקוש, תיאום הכניסה לשטח עם המפקדות המקומיות.

ג. כאשר אין אפשרות לדחות את פינוי החלל למועד בו הסכנה פוחתת.

פינוי חללים בשעת שלא מלחמת פיקוח נפש

א. כאשר אין מצב של סכנה המחייב פינוי החלל, לעומת זאת בתקופה ההלכתית, שכן מחללים את השבת בדברים האסורים מן התורה, לצורך המת. לכן אין לפנות חלל בשעת, ברובו או במסוק, אף

[50] חידושי חותם סופר לחולין ט, ע"ב ד"ה מי קדמת: [Sach] ש"ע הגראז'

סימן תריה, ז:

טיפול במת בחול ושבשת

3. כשיתכן מצב שבו זיהוי החלל הוא יחשבע כנעדר, וכוחות רבים ייחסו אחריו תוך סיכון.

4. כאשר על גופת החלל מצויים מסמכים סודיים, מפות וקודרי קשר, שנפילתם בידי אויב מהוות סכנה.

5. כשהחלל נמצא ברכב קרבני, הנחוץ להמשך הלחימה, ונוכחות החלל בתוכו מונעת או מעכבת את התקומות הכותה.

6. כשהחללים מצויים במקום מוגן (בונקר), והמקום נדרש להגנה על חיי הלוחמים מפני הפגוז אויב, או שהמקום נדרש לפרישת תאג"ד לטיפול בפצועים.

7. כאשר תיקון רק"ם פגוע והחזרתו לכשירות בזמן מלחמה מתחכמת בגול חלל המצוי בתוכו.

בכל המקרים הנ"ל יפונה החלל למקום השמור הקרוב ביותר שהינו מוסתר מעיני הלוחמים. לשם כך, על רבני הייחוות לחנן בשגרה, בשלבי נוהל הקרב למבצע או ללחימה, מוקמות להשתתת חלל, בנקודות שייחלוף או בסימון להן, ובនוסף לכך לחנן הקצתה אמצעיים לשם שמירתו כגון קורוות, חדר ממוגן ועוד.

הסתכנותות לצורך פינוי חללים

1. התורה אסורה על אדם להכנס למצבי סכנה, וחיבתו לצאת ממצבים אלו, וכך הטילה עליו למנוע מצבי סכנה במידת יכולתו⁵². האיסור להסתכן, חל אפילו במצב של פסק סכנה, וחוששים לפסק סכנה יותר מאשר לפסק איסור. כוונת הדברים היא, שאף שבפסק איסור הולכים אחר הרוב⁵³, וכשהרוב היתר-

[Sach] ש"ע ח"מ סימן תכו, ח: [Sach] ש"ע יו"ד סימן קטו, ד:

טומאת כהן

הקדמה

כתב בתורה¹ "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו". למדנו, שאסור לכاهן להיטמא בין למת ישראל, בין למת גויי, אך חובה עליו להיטמא לקרוביו כמו שכחוב בהמשך "כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנה ולבתו ולאחיו"².

בספר החינוך³ بيان שסיבת הדבר הוא משום שהכהנים נבחרו לעבודת ה', והם קרוביים יותר לקודש, لكن מצוה עליהם להתרחק מן הטומאה.

איסור טומאת כהן, נהוג רק בכاهן, ולא בכחנת או אשת כהן, ואיןו נהוג בכחן חלליין.

סוגי הטומאות

המת, מטמא בשלוש דרכי: מגע, משא ואוחה.

א. מגע – כהן הנוגע בין ידיו בין ברגלו בין בכל חלק מבשרו – בגופו של מת.

[עא] ויקרא כא, א: [עב] עיין יבמות סא, א. ולא למת שלם בלבד אסור לו להיטמא, אלא אף לאבר שפירוש מ אדם (בין חי בין מת) אסור לו להיטמא: [עג] ויקרא כא, ב: [עד] מצוה רסga: [עה] סוטה כג, ב' וורה דעתה שנג. ב. ועין שם בש"ק ס'ק ב' שחול הוא ורק אם אמו גורשה, אבל אם אמו חולוצה יש על הولد דין של כהן לחומרא:

שנעים בהither, כגון לפינוי נפגעים, או שכלי הרכב חוזר להביא תחמושת וכדו, כאשר קיימת סבירות שיתווסף חילול שבת לצורך החלל. דוגמאות:

1. הסעת החלל ברכב ממנהת המוסקים אל תוך בית החולים.

2. רישום החלל בעת הגעתו.

3. הארכת נסיעת הרכב במียוח עbor החלל.

ב. כאשר ברור שלא יגרם חילול שבת נוסף לצורך החלל, ויש היתר לטלטל את החלל, כדי למנווע ביזון, אפשר לצרפו לרכב הנושא בהither, גם אם כלי הרכב יצא מחוץ לתהום שבת דאוריתית (11.5 ק"מ), משום שלא חל איסור תחומיין ביחס להחלליין.

"בלע המות לנצח ומחה אדרני ד' דמעה מעל כל פנים וחרפה עמו יסיר מעל כל הארץ כי ד' דברי".

[סט] שדיינו ביחס לאיסור תחומיין כ"חפצי הפקר" שאינם קונים שביתה: [ע] ישעה כה, ח:

להיות גם בתוך ארבע אמות של המת, ובתנאי שלא יהיה תחת ענף המאהיל עליו ועל המת.

ד. בHALICHAH בבית הקברות, על הכהן להקפיד שלא להכנס לתוך ארבע אמות של קברים אחרים, וכן שלא להיות תחת ענף המאהיל עליו ועל אחד הקברים.

ה. מותר לכהן להספיד את המת אם אין חשש טומאה כנ"ל.

להתקרב למתחם לצורך זיהוי

א. זיהוי מת נחשב צורך גדול מאוד ובפרט כשקיים חשש עיגונץ¹⁷, ולכן התירו לשוחות קבורתה חلل לא מזוהה, אף שיש ספק שמא יבוא אדם שיוכל לזהותו¹⁸. כמו כן, התירו לכהן להיכנס תוך ארבע אמות של מת כדי שיוכל לראותו מקרוב ולזהותו¹⁹.

ב. אמנם, לא התירו שאר טומאות לצורך זיהוי המת, لكن אסור לכהן לגעת בתוך, להאהיל עליו או להמציא תחת דבר המאהיל על שנייהם כדי לזהותו.

ג. אם המת נמצא בתוך חדר או תחת מקום מקורה, יוציאו אותו (כ2 מטר) לפחות מכך או מהמת. אם יש מחלוקת (גדר) בגובה עשרה טפחים (כ80 ס"מ) בין הכהן למתחם, מותר לכהן

כניסה לספינה שיש בה מת (דין סוף טומאה ליצאת)²⁰

א. כלים הנמצאים תחת הדלת שדרכו עתידים להוציאו את המת טמאים לאחר והמת עתיד ליצאת דרך זה²¹.

[עט] ואיך ישמש עיגון, יש כבוד למת בכך שיוכלו קרוביו להגיד עליו קידש: [פ] דרכי חסד (אבדון) פרק ח סעיף יא, ע"י פתחו השובה י"ד שננו ס"ק ג: [פ] שם פרק ה סעיף יא ע"פ הדרבין המודות' הובא בפתחי השובה (אם העוד סימן י"ק קד): [פ] אגדות משה יהוה חלק א, סימן רמט ד"ה והנה הפט: [פ] יש להקל בהלכות אלו במת אין יהודי: [פ] משנה אהולה ז, ג:

ב. משא – כהן המזין את המת, על אף שאינו נוגע בו, כגון שמרושך עגלת שמת מונח עליה.

ג. אוחל – כהן הנמצא תחת קורת גג בה נמצא מת, או שנמצא בחדר הפתח לחדר שיש בו מת, או שהוא מאהיל על המת או שהמת מאהיל עליו. נחלקו הראונונים האם טומאה אוחל שיכת ארכ במתים גויים, ולהלכה יש לחוש שאף גוים מטמאים בטומאה אוחלן²².

הלכות

השתתפות בלוויה של חיל

א. אסור לכהן לגעת במות או לשאתו, וכן אסור לו להיות באותו חדר עם המת, או תחת דבר המאהיל עליום²³.

ב. אסור אף להתקרב לאربع אמות של מת, גורה שמא יגע ברו"ע.

ג. מותר לכהן להשתתף בלוויה בתנאי שנמצא בירוחק ארבע אמות (כ2 מטר) לפחות מכך או מהמת. אם יש מחלוקת (גדר) בגובה עשרה טפחים (כ80 ס"מ) בין הכהן למתחם, מותר לכהן

[עט] שולחן ערוך יורה דעתה שבע, ב: [עט] עיין בהקדמה: [עה] גורה דרבנן שמא יגע בו. סוטה מד. שו"ע יו"ד שעא, ה. נחלקו האחרונים האם דין זה נאמר רק כשהמת מונח בקביר או אף כשהמת מחוץ לקבר (הדרישה מחמיר והש"ך מילק). אף לדעתה המכמיהות בשםינוט הכתה ונשאת ממקום למקום מטור להתקרב לאربع אמותיו. אולם, האחוונים כתבו שחוושים שמא יביאו את המת פתואם אל תוך מקום מאהיל, וכן הכהנים נזהרים להתקרב לאربع אמות לפחות בכל מצב (עיין גשר החיים פרק ו הלכה ז, שבת הלוי חלק ה, סימן רב ס"ק א, קשיי מליחמה חלק ה

עמוד 219:

- ב. אם המת נמצא בתוך ארון, ובארון יש שימוש של 'פותח טפח'², גג הארון חוץ בפנוי הטומאה, וגורם לכך שהטומאה אינה בוקעת ועלולה.
- ג. אם הכהן נמצא בחדר הסמוך לחדר שבו מת ואין בין החדרים פתח או חלון של טפח על טפח, מותר לכהן להשרר במקום.
- ד. מותר לכהן להיות עם המת במטוס או ברכב אחד מהתנאים:
1. המת נמצא בתוך ארון שיש בו 'פותח טפח'.
  2. הכהן נמצא בתחום הנגינה או הטיסיס, והדלת ווחולנות בין תא הנהגאותטיס לבין המקום בו נמצא המת סגורה.
  - ו. כשקיים צורך גודל³ שהכהן יהיה באותו המטוס על אף שאין זה צורך של פיקוח נפש, יש להתריר לכהן להיות בתא אחר, גם אם הדלת או החלון אינם יכולים להיסגר.

רב צבאי כהן, המותר וה אסור בטיפול במת

- א. לכהן אסור להיטמא לסתם מות, אך מזויה וחוכה עליו להיטמא למות מצויה.
- ב. ל'מת מצויה' נחשב מות יהודי שאין באותו איזור יהודי אחר שיטפל בו (ועל אף שיש שם חילילים לא יהודים)⁴.

[צ] ככלומר טפח על טפח בגובה טפח בין גופת המת וגג הארון: [צא] ע"פ הש"ץ בסימן שע"ב סעיף ב, שטומאה באוהל סמוך אסורה דרבנן, ולכן יש להתריר במרקם מסיימים כגון כבוד הבריות או צורן גдол, ולא התנו ללב דבר מצווה ע"פ דברי האגדות משה (ו"ז חלק א, סימן רמת). אם המת אינו יהודי, מותר לכהן לשוחות עמו באוטו חדר אם אינו יכול לשוחות בחדר אחר: [צב] עירובין י"ב; ע"פ ביאור הרא"ש, ופסק להלכה בש"ע ו"ז סימן שע, ג; אך עיין עוד ערוה"ש שם, ג:

- ב. לאור זאת, אסור לכהן לעמוד תחת דלת או במסדרון שמננו עתדים להוציא את המת⁵.
- ג. אם יש מת בספינה ויש רק דרך אחרת להוציא המת ממנה (כגון שיש רק פתח אחד), אסור לכהן להיכנס לספינה.

נגיעה בנשך וציויד של חלל'

- א. כחוב בטורה: "וכל אשר יגע על פni השדה בחלל הרב או במת או בעצם אדם או בקביר טמא שבעת ימים"⁶. דרשו חז"ל: חרב – הרי הוא כחלל⁷, דהיינו שכלי מתקנת שנמצא באוהל המת מטמא כמו עצמה. ברם, להלכה טומאה זו פוחתה מטומאת מת ממש, ואין הכהן מוזהר עליה⁸.
- ב. מותר לכהן לגעת בצד של מות ולהשתמש בנשך שהיה באهل שבו המת⁹.

טיסה במטוס, נסיעה ברכב שיש בו מת

- א. אחת מהטומאות שהמת מטה מא היא 'טומאת אורה', טומאה זו מתחששת בכל האוהל בו נמצא המת.

[פה] תרומות הדשן חלק ב סימן כד, הובא בביבית יוסף יורה דעה שעא. ויש שהחמירו בכל הפתחים שמת עתיד לעברך דרכם עד קברותתו, ואף שהם מחוץ לבני שחתמת נמצא בו כרגע. אולם להלכה אין להחמיר אלא באמצעות שטומאה שמננו עתדים להוציא את המת (ע"ז יורה דעה שעא, ד ובabhängigים שם, וחוזן עבירה אבלות ב עמוד נז): [פז] במדבר יט, טז: [פז] פסחים יד, ב: [פה] הולכה נספקה כedula המקילן שטומאה שאין הנור מרღ עלייה, אין בזון מוזהר עלייה (תוספות ברכות יט, ב ד"ה מדלגיין). ובשולchan עוזך יו"ד ס"ס שעא כתוב הרמ"א שכן המנחה, וכן העיד בחכמה אדרם (כלל קמח סו"ס א), וכ"ב עוזך השולחן (שפט"ג), הייעב"ן בסדרו (עמ' שצט, ס"ק ז) וכហזון עבדיה (אבלות ח' ב הלכות טומאת כתנים ס"ק ט):

[fat] יורה דעה סוף סימן שעא:

הטיפול במת בחול ובשבת

ג. לכהן מותר להטמא ל'מת מצוה' רק אם רוכו של המת שלם (ראשו או רובו^{צג}) ואם אחר כך מצא אבר נוסף מותר להיטמא בשביל אותו אבר^{צז}.

ד. הכהן מחויב להמשיך לטפל במת עד שייהיו שם מספיק אנשים שאינם כהנים כדי לשאת את המת להביאו לקבורה^{צז}.

ה. כאשר אין אדם שיכל פיזית או רגשית לטפל במת חוץ מהרב הצבאי שהוא כהן, חובה ומוצאה עליו להיטמא ולטפל במת זה.

ו. אם הרוב יכול להדריך חיל אחר בפעולות שיש לעשות, ולא יגרע על ידי כך הטיפול במת, אין לו להטמא, אלא ידריך חיל אחר.

ז. על רב צבאי כהן, לדאוג שייהיו תחת פיקודו חיילים שעברו הכשרה לטיפול בחול, במידת האפשר ישתיע ברב צבאי מגזרה סמוכה לצורך הטיפול בחוללים בגזרתו^{צז}.

[צג] אגרות משה (ירוה דעה ב סימן קנ): [צד] יורה דעה שעדר,

ב: [צח] ט"ז שם ס"ק א: [צז] ועיין בארכחה בקשרי מלכמת חלק ה

עמודדים : 222-233